

6 Tdo 364/2002

(Poznámka redakce ASPI: zrušeno nálezem [IV. ÚS 433/02](#))

Intenzita nutné obrany a její meze

Pokud se obviněný na případný útok poškozeného předem připravoval, k obraně použil nůž, napadení vedl zákeřným způsobem s mimořádnou intenzitou vysokého počtu útoků vedených na nejzranitelnější části těla poškozeného, zasazené údery měly likvidační charakter a obviněný vyvíjel násilí na již paralyzovaného ležícího poškozeného, je důvodný závěr o zjevném, naprosto očividném a mimořádně hrubém nepoměru obrany a útoku.

USNESENÍ

Nejvyšší soud České republiky projednal v neveřejném zasedání konaném dne 18. září 2002 dovolání, které podal obviněný P. Z., proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. 2. 2002, sp. zn. 5 To 21/2002, jenž rozhodl jako soud odvolací v trestní věci vedené u Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci, pod sp. zn. 29 T 10/2001, a rozhodl takto:

Podle [§ 265i odst. 1 písm. e\)](#) tr. ř. se dovolání obviněného P. Z. odmítá.

Odůvodnění:

Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci, ze dne 24. 10. 2001, sp. zn. 29 T 10/2001, byl obviněný P. Z. uznán vinným trestným činem vraždy podle [§ 219 odst. 1](#) tr. zák., protože dne 28. 2. 2001 kolem 17.00 hod. v H. – M. ú., okres O., v prostorách nádraží Českých drah, u násypníku objektu bývalé kotelny, poté, co byl fyzicky napaden P. D., který jej silně udeřil pěstí do obličeje a kopl jej kolenem do břicha, tohoto poškozeného opakovaně bodnul kuchyňským nožem o délce čepele 12 cm do oblasti hrudníku, dolních končetin a zad, čímž mu způsobil drobnou bodnožnou ránu na hrudníku vlevo v horní partii, délky 0,7 cm a hloubky 0,9 cm zasahující pouze do podkoží, bodnožnou ránu na levé boční ploše hrudníku v přední podpažní čáře délky 2,7 cm pokračující bodným kanálem přes kůži do podkoží s protětím pátého žebra, pronikající do pohrudniční dutiny, okrajem dolního laloku levé plicе a končící v místě úponu bránice na přední stěnu hrudní o délce bodného kanálu 13 cm, bodnožnou ránu na levé boční ploše hrudníku ve střední podpažní čáře délky 2,7 cm, pokračující bodným kanálem přes kůži do podkoží, svalovinou sedmého mezižebří s naříznutím a drobným vylomením osmého žebra, pronikající do pohrudniční dutiny, s průbodem horního laloku levé plicе, osrdečníkem přes přední stěnu levé srdeční komory do svaloviny mezikomorové přepážky o délce bodného kanálu 14,5 cm, bodnožnou ránu v horní partii zad vlevo od páteře délky 2 cm pokračující bodným kanálem přes kůži a podkoží do svaloviny při druhém hrudním obratli rámcově zleva doprava, rozsáhlou bodnožnou ránu, resp. dvě na sebe kolmé rány na zevní ploše levého stehna pokračující bodným kanálem přes kůži a hluboké podkoží téměř vertikálně vzhůru v délce přibližně 10 cm, bodnožnou svislou ránu na přední a vnitřní ploše pravého stehna pronikající kolmo k tělnímu povrchu přes kůži a podkoží do svaloviny s rozsáhlým proříznutím stěny stehenní žíly a při útoku z místa ještě P. D., již ležícího na zemi, kopl do hlavy, přičemž útokem vedeným nožem P. D. způsobil mimo jiného bodnožné poranění srdce v souběhu s jeho tamponádou při zakrvácení osrdečnickového vaku a levé poloviny hrudní dutiny, což se stalo bezprostřední příčinou jeho úmrtí, ke kterému došlo po převozu do nemocnice; přitom již s ohledem na charakter použité zbraně, mimořádnou intenzitu vedeného útoku, opakovaní úderů a místo těla poškozeného, proti kterému svůj útok vedl, přinejmenším musel být srozuměn s tím, že P. D. může způsobit smrt.

Za to byl obviněný odsouzen podle [§ 219 odst. 1](#) tr. zák. za použití [§ 40 odst. 1](#) tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání osmi roků nepodmíněně, přičemž pro jeho výkon byl podle [§ 39a odst. 2 písm. d\)](#) tr. zák. zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Podle [§ 228 odst. 1](#) tr. ř. byla obviněnému uložena povinnost zaplatit poškozené R. D., bytem H., N. O. 478, náhradu škody ve výši 13.044,20 Kč.

Proti tomuto rozsudku podal obviněný P. Z. odvolání.

Rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. 2. 2002, sp. zn. 5 To 21/2002, byl k odvolání obviněného podle [§ 258 odst. 1 písm. f\)](#), [odst. 2](#) tr. ř. zrušen výrok o náhradě škody v rozsudku Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci, ze dne 24. 10. 2001, sp. zn. 29 T 10/2001. Dále za podmínek [§ 259 odst. 3](#) tr. ř. učinil odvolací soud vlastní rozhodnutí a podle [§ 228 odst. 1](#) tr. ř. uložil obviněnému P. Z. povinnost zaplatit poškozené R. D., bytem H., N. O. 478, náhradu škody ve výši 8.044,20 Kč, přičemž podle [§ 229 odst. 2](#) tr. ř. byla tato poškozená se zbytkem svého nároku na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

Vůči citovanému rozsudku Vrchního soudu v Olomouci podal obviněný P. Z. prostřednictvím svého obhájce dne 3. 6. 2002 dovolání, jímž napadá výrok o vině (z rozsudku soudu prvního stupně) včetně výroků navazujících. Obviněný uvádí jako dovolací důvod nesprávné právní posouzení skutku nebo jiné nesprávné právní posouzení, a to s poukazem na ustanovení [§ 265b písm. f\)](#) tr. ř. Je však zřejmé, že došlo v nepřesnosti při citaci zákonného ustanovení, o které se dovolání opírá, neboť

správně mělo být uvedeno ustanovení [§ 265b odst. 1 písm. g\)](#) tr. ř. /Podle názoru Nejvyššího soudu nemá tato zjevná písařská chyba žádný vliv na rozhodnutí o podaném mimořádném opravném prostředku. Z hlediska jeho obsahu bude dovolacím soudem posuzován, jako by byl podán z důvodů uvedených v [§ 265b odst. 1 písm. g\)](#) tr. ř./

Obviněný v dovolání připomíná, že v celém trestním řízení se hájil tím, že jednal v nutné obraně ve smyslu [§ 13](#) tr. zák. Soudům obou stupňů vytýká, že k obhajobě dostatečně nepřihlíděly, když dospěly k závěru, že se o nutnou obranu nejednalo. Namítá, že soudy obou stupňů spatřovaly nepřiměřenost nutné obrany v tom, že poškozený, který na něj útočil jako první, byl beze zbraně, zatímco obviněný, ve snaze jej od útoku odradit, použil proti němu nůž. Uvádí, že bylo nutno vážit i to, co mohl ve svých představách od útoku poškozeného a jeho kamarádů důvodně očekávat. Dále, co očekával od faktu, že dá najevo, že by se mohl proti útoku bránit, případně i použitím zbraně.

Obviněný konstatuje, že mu bylo vyhrožováno fyzickým násilím jako odplatou za konflikt s jedním mladíkem. Vědom si své nedostatečné fyzické vybavenosti, měl z takové odplaty strach. Situaci řešil tím, že nevycházel z domova. Později si bral na pochůzky nůž. Nikoliv však z důvodu, aby někomu ublížil, jak nesprávně dovodil soud prvního stupně, ale proto, aby případnému útočníkovi tuto zbraň ukázal a od útoku na jeho osobu jej odradil.

K vlastní kritické události obviněný uvádí, že sedm podstatně fyzicky zdatnějších mladých mužů, zcela evidentně nepřátelsky naladěných, postupovalo proti němu samotnému v úmyslu jej potrestat. Rovněž zaslechl útržky jejich rozhovoru a slovní výhrůžky, jejichž znění v dovolání cituje. Zdůrazňuje, že když jej všichni obstoupili, byl přesvědčen, že na něho všichni zaútočí a skončí velice špatně. Rozhodně si nepředstavoval, že na něho zaútočí pouze P. D. Obviněný považuje za nesprávné vyhodnocení události soudy obou stupňů, že ostatní nezamýšleli jej fyzicky napadnout a že ani verbálně napadení nenaznačovali. Kdyby měl jistotu, že na něho zaútočí pouze jeden, byť i fyzicky silnější osoba, nechal by se zmlátit a všechno by skončilo. Tvrdí, že jednal v silném pocitu strachu a jeho jedinou snahou bylo útočníky zastrašit a útok odvrátit. Rozhodně nezamýšlel někoho z nich usmrtit, přičemž pro závěr soudů o existenci takového, byť nepřímého úmyslu, nesvědčí žádný důkaz. Obviněný zdůrazňuje, že jako první na něj zaútočil poškozený, který jej silně udeřil pěstí a kopl kolenem. Na toto reagoval vytažením nože v přesvědčení, že poškozený zareaguje obdobně jako předtím B. a T. Když poškozený v útoku neustal, obviněný začal v silném strachu naprosto neuvědoměle nožem kolem sebe šermovat, aby útočníka a jeho kolegy od útoku odvrátil. Tvrdí, že kdyby měl úmysl poškozeného zabít, soustředil by útok na jedno místo na těle, navíc takové, kde bodná zranění jsou schopná zmíněný následek způsobit. Skutečnost, jakým způsobem byl poškozený zraněn rozhodně nesvědčí o jeho úmyslu způsobit mu zranění, která by vedla k jeho smrti. Rovněž konstatuje, že útok poškozeného proti jeho osobě nepřestával, ale trval. Po prvních zásazích se poškozený na něj přitlačil, z čehož obviněný usuzoval, a byl přesvědčen, že v útoku ustát nehodlá. Obviněný také popisuje své jednání po události, kdy se poškozený zhroutil na zem a potyčka ustala, a dával příkazy k zavolání sanitky a policie. I z toho dovozuje neexistenci svého úmyslu poškozeného usmrtit.

Závěrem dovolání obviněný uvádí, že jeho jednání mělo být posouzeno jako nutná obrana podle [§ 13](#) tr. zák. Proto navrhl, aby Nejvyšší soud podle [§ 265k odst. 1](#) tr. ř. zrušil napadený rozsudek včetně rozhodnutí obsahově navazujících. Dále, aby podle [§ 265l odst. 1](#) tr. ř. Vrchnímu soudu v Olomouci přikázal věc v potřebném rozsahu znovu projednat a rozhodnout, případně, aby podle [§ 265m odst. 1](#) tr. ř. Nejvyšší soud sám ve věci rozhodl a obžaloby jej zprostil. Současně požádal, aby před rozhodnutím o dovolání předseda senátu Nejvyššího soudu přerušil u jeho osoby výkon uloženého trestu.

Nejvyšší soud jako soud dovolací ([§ 265c](#) tr. ř.) předně zjišťoval, zda v předmětné trestní věci jsou splněny podmínky přípustnosti dovolání podle [§ 265a](#) tr. ř. Shledal, že dovolání je přípustné podle analogie k [§ 265a odst. 1 písm. h\)](#) tr. ř., neboť napadá pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, kterým soud rozhodl ve druhém stupni o řádném opravném prostředku (odvolání) obviněného proti rozsudku, jímž byl uznán vinným a uložen mu trest. Obviněný je podle [§ 265d odst. 1 písm. b\)](#), [odst. 2](#) tr. ř. osobou oprávněnou podat prostřednictvím obhájce dovolání, přičemž tento mimořádný opravný prostředek byl podán ve lhůtě a u příslušného soudu, jak je uvedeno v [§ 265e odst. 1](#), 2 tr. ř.

Podle [§ 265b odst. 1 písm. g\)](#) tr. ř. lze dovolání podat jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Uvedenou formulací zákon vyjadřuje, že dovolání je určeno k nápravě právních vad rozhodnutí ve věci samé, pokud tyto vady spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečností podle norem hmotného práva, nikoliv z hlediska procesních předpisů. To znamená, že s poukazem na uvedený dovolací důvod není možné se domáhat přezkoumání skutkových zjištění, na nichž je napadené rozhodnutí založeno. Skutkový stav je při rozhodování o dovolání hodnocen pouze z toho hlediska, zda skutek nebo jiná okolnost skutkové povahy byly správně právně posouzeny, tj. zda jsou právně kvalifikovány v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva. Na podkladě tohoto dovolacího důvodu nelze proto hodnotit správnost a úplnost skutkového stavu ve smyslu [§ 2 odst. 5, 6](#) tr. ř.

Ve věci obviněného P. Z. směřují dovolací námítky zejména do oblasti skutkových zjištění, když je poukazováno na vadné hodnocení důkazů a s tím související údajná nesprávná a neúplná skutková zjištění týkající se inkriminovaného jednání. Vzhledem k výkladu popsanému shora je zřejmé, že dovolací důvod podle [§ 265b odst. 1 písm. g\)](#) tr. ř. nelze spatřovat ve vytykaných skutkových vadách. Pokud by dovolání obviněného bylo uplatněno výlučně z těchto důvodů, bylo by nutno jej odmítnout podle [§ 265i odst. 1 písm. b\)](#) tr. ř. s poukazem, že bylo podáno z jiného důvodu, než je uveden v ustanovení [§ 265b](#) tr. ř.

V dovolání obviněný také namítá, že jednal v nutné obraně ve smyslu ustanovení [§ 13](#) tr. zák. a že nebyl v jeho jednání úmysl podle [§ 4 písm. b\)](#) tr. zák. poškozeného usmrtit, což jsou náležitosti hmotně právního posouzení související s právním posouzením předmětného skutku jako trestného činu podle [§ 219 odst. 1](#) tr. zák.

Při posuzování dovolacího důvodu podle [§ 265b odst. 1 písm. g\)](#) tr. ř. je dovolací soud vždy vázán konečným skutkovým zjištěním, které ve věci učinil soud prvního event. druhého stupně. V trestní věci obviněného P. Z. to znamená, že pro dovolací soud je rozhodující skutkové zjištění, podle něhož obviněný skutek spáchal tak, jak ho na podkladě provedených a zhodnocených důkazů popsal ve svém rozsudku soud prvního stupně a podrobně rozvedl v jeho odůvodnění. Tedy mimo jiné, že: "...poté, co byl obžalovaný fyzicky napaden P. D., který jej silně udeřil pěstí do obličeje a kopl jej kolenem do břicha, tohoto poškozeného opakovaně bodnul kuchyňským nožem o délce čepule 12 cm do oblastí hrudníku, dolních končetin a zad, čímž mu způsobil (výše uvedená poranění), včetně bodnořezného poranění srdce v souběhu s jeho tamponádou při zakrácení osrdečnickového vaku a levé poloviny hrudní dutiny, což se stalo bezprostřední příčinou jeho úmrtí, ke kterému došlo při převozu do nemocnice; přitom již s ohledem na charakter použité zbraně, mimořádnou intenzitu vedeného útoku, opakování úderů a

místo těla poškozeného, proti kterému svůj útok vedl, přinejmenším musel být srozuměn s tím, že P. D. může způsobit smrt.“ V odůvodnění rozsudku soud prvního stupně mimo jiné uvedl, že bodnořezná poranění, která poškozený P. D. utrpěl, byla způsobena aktivním jednáním obviněného P. Z. Zdůraznil, že svědeckými výpověďmi bylo vyvráceno, že by se poškozený na nůž, který obviněný držel, nechtěně nabodl, přičemž s těmito svědeckými výpověďmi korespondují i závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství. Konstatoval, že tyto důkazy jednoznačně vyvracejí obhajobu obviněného o náhodném, nechtěném charakteru úderů, kterými byl poškozený zasažen. Rovněž vzal za prokázané, že v kritické době na daném místě došlo ke konfliktu výhradně mezi obviněným a poškozeným. Žádná jiná z osob na místě přítomných do tohoto konfliktu nezasáhla a slovně ani jiným projevem nedeklarovala svou tendenci do něj zasáhnout.

Podle [§ 13](#) tr. zák. (ustanovení o nutné obraně) čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Podle [§ 4 písm. b\)](#) tr. zák. trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Podle [§ 219 odst. 1](#) tr. zák. se trestného činu vraždy dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí.

Podstatou nutné obrany je odvrácení útoku na společenské zájmy chráněné trestním zákonem, a to činem namířeným proti útočníkovi, který by jinak byl trestným činem. Útok je jednání člověka, které je úmyslné, protiprávní a nebezpečné pro společnost, přičemž musí obránci bezprostředně hrozit nebo trvat. Z tohoto důvodu bylo nepochybně útokem jednání poškozeného P. D. (viz výše), jímž fyzicky napadl obviněného P. Z. Obviněný byl oprávněn se útočníkovi bránit, a to způsobem i v intenzitě, aby útok bezpečně odvrátil. Mohl proti neozbrojenému P. D. použít i velmi důraznou obranu, včetně zbraně. Konkrétní obrana však nesměla být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Pokud na základě skutkových zjištění ve věci soud prvního stupně (v odvolacím řízení i vrchní soud) právně posoudil, že následná obrana obviněného P. Z. byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku poškozeného P. D., a proto nešlo o nutnou obranu ve smyslu [§ 13](#) tr. zák., nelze podle názoru Nejvyššího soudu tomuto závěru vytýkat pochybení. Soud prvního stupně vzal při posouzení v úvahu všechny podstatné a nezbytné skutečnosti, jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku. Zejména, jakým konkrétním způsobem byl obviněný poškozeným napaden, přičemž ostatní přítomní se do konfliktu nezapojili a ani takový záměr nijak nedávali najevo. Jak napadení mohl vnímat a vyhodnotit, včetně toho, že proti tělu P. D. použil nůž. V odůvodnění rozsudku soud prvního stupně mimo jiné uvedl, že obviněný nemohl útok poškozeného P. D. subjektivně vnímat jinak, než jako pouhou odplatu za dřívější fyzické napadení S. K., kterého se dopustil. Byl mu znám bagatelní charakter konfliktu, který s jmenovaným měl v minulosti. Znal stanovisko protistrany, která hovořila o fyzické odplatě za tento skutek a nehovořila o tom, že by v důsledku toho mělo dojít k jeho usmrcení. Ani z okolností na místě činu si nemohl dovodit závěr, že by záměrem P. D. nebo jiné osoby na místě přítomné bylo jeho usmrcení. Obviněný se na případný útok připravoval. Soud prvního stupně rovněž poukázal na zjištěný charakter nože, jeho zákeřné použití obviněným, mimořádnou intenzitu vedených úderů, napadení nejzranitelnějších částí těla poškozeného, vysoký počet i likvidační charakter zasazených úderů a vyvíjení násilí na již paralyzovaného ležícího P. D. Vzhledem k uvedeným skutkovým okolnostem je důvodný závěr soudu prvního stupně o zjevném, naprosto očividném a mimořádně hrubém nepochopení obrany a útoku. Konkrétní způsob útoku poškozeného P. D. neopravňoval obviněného P. Z. k obraně, kterou zvolil.

Pro úplnost lze připomenout, že již soud prvního stupně v odůvodnění rozsudku konstatoval, že obviněný měl právo použít k obraně proti razantně útočícímu, fyzicky zdatnějšímu poškozenému, nůž a event. jej zranit. Správně zdůraznil, že pokud by se mělo jednat o nutnou obranu ve smyslu [§ 13](#) tr. zák., musel by nůž použít jiným způsobem, než učinil.

Na podkladě skutkových zjištění ve věci soud prvního stupně také důvodně právně posoudil, že obviněný P. Z. jednal minimálně v nepřímém úmyslu poškozeného usmrtit ve smyslu [§ 4 písm. b\)](#) tr. zák., neboť jeho vůle, a to nejméně ve formě srozumění, směřovala ke způsobení následku. Mimo jiné oprávněně poukázal na charakter nože, způsob i záměr, s jakým byl obviněným použit proti tělu poškozeného, včetně hrudníku, kde je uložena řada orgánů důležitých pro život člověka. Soud prvního stupně rovněž důvodně kvalifikoval jednání obviněného uvedené v popisu skutku výroku o vině napadeného rozsudku jako trestný čin vraždy podle [§ 219 odst. 1](#) tr. zák., neboť jiného (poškozeného P. D.) úmyslně usmrtil. Skutková zjištění ve věci neumožňují jiný právní závěr. V této souvislosti Nejvyšší soud připomíná, že závěr o tom, zda v trestní věci jsou u obviněné osoby splněny podmínky nutné obrany ([§ 13](#) tr. zák.), či nikoli, a zda je dáno její zavinění ve smyslu trestního zákona a v jaké formě ([§ 4](#), [§ 5](#) tr. zák.), je sice závěrem právním, ovšem tento právní závěr se musí zakládat na skutkových zjištěních soudu vyplývajících z provedení dokazování, stejně jako závěr o objektivních znacích trestného činu. Samotná skutková zjištění, přestože mají vliv na právní posouzení skutku nebo na jiné hmotné právní posouzení, však Nejvyšší soud nemůže v dovolacím řízení přezkoumávat.

Z těchto jen stručně uvedených důvodů ([§ 265i odst. 2](#) tr. ř.) Nejvyšší soud dovolání obviněného P. Z. odmítl jako zjevně neopodstatněné podle [§ 265i odst. 1 písm. e\)](#) tr. ř. Proto nemohl z jeho podnětu postupovat podle ustanovení [§ 265i odst. 3](#) tr. ř., přičemž toto rozhodnutí učinil v souladu s ustanovením [§ 265f odst. 1 písm. a\)](#) tr. ř. v neveřejném zasedání.

Nejvyšší soud nerozhodoval o návrhu obviněného na přerušení výkonu rozhodnutí, který učinil v závěru svého dovolání. Podle [§ 265h odst. 3](#) tr. ř. je osobou oprávněnou k podání takového návrhu pouze předseda senátu soudu prvního stupně, nikoliv dovolatel. Nebylo proto třeba rozhodnout o tomto návrhu samostatným výrokem, přičemž pro postup podle [§ 265o odst. 1](#) tr. ř. předseda senátu Nejvyššího soudu důvody neshledal.

Poučení:

Proti rozhodnutí o dovolání není s výjimkou obnovy řízení opravný prostředek přípustný ([§ 265n](#) tr. ř.).

V Brně dne 18. září 2002

Předseda senátu:

JUDr. Jiří Horák